

Povijesne lječilišne destinacije Hrvatske - modeli suvremene valorizacije

Cetina, Sanja

Undergraduate thesis / Završni rad

2021

Degree Grantor / Ustanova koja je dodijelila akademski / stručni stupanj: **University of Pula / Sveučilište Jurja Dobrile u Puli**

Permanent link / Trajna poveznica: <https://um.nsk.hr/um:nbn:hr:137:950930>

Rights / Prava: [In copyright](#) / [Zaštićeno autorskim pravom.](#)

Download date / Datum preuzimanja: **2025-02-03**

Repository / Repozitorij:

[Digital Repository Juraj Dobrila University of Pula](#)

SVEUČILIŠTE JURJA DOBRILE U PULI

Fakultet za interdisciplinarne, talijanske i kulturološke studije
Sveučilišni preddiplomski interdisciplinarni studij Kultura i turizam

SANJA CETINA

**POVIJESNE LJEČILIŠNE DESTINACIJE HRVATSKE – MODELI SUVREMENE
VALORIZACIJE**

Završni rad

Pula, 2021.

SVEUČILIŠTE JURJA DOBRILE U PULI

Fakultet za interdisciplinarne, talijanske i kulturološke studije
Sveučilišni preddiplomski interdisciplinarni studij Kultura i turizam

SANJA CETINA

**POVIJESNE LJEČILIŠNE DESTINACIJE HRVATSKE – MODELI SUVREMENE
VALORIZACIJE**

Završni rad

JMBAG: 0303083191, redoviti student

Studijski smjer: Kultura i turizam

Znanstveno područje: Interdisciplinarne znanosti

Predmet: Posebni oblici turizma

Mentor: doc. dr. sc. Nataša Urošević

Pula, 2021.

IZJAVA O AKADEMSKOJ ČESTITOSTI

Ja, dolje potpisana Sanja Cetina, kandidatkinja za prvostupnicu Kulture i turizma, izjavljujem da je ovaj Završni rad rezultat isključivo mogega vlastitog rada, da se temelji na mojim istraživanjima te da se oslanja na objavljenu literaturu kao što to pokazuju korištene bilješke i bibliografija. Izjavljujem da niti jedan dio Završnog rada nije napisan na nedozvoljen način, odnosno da je prepisan iz nekog necitiranog rada te da ikoji dio rada krši bilo čija autorska prava. Izjavljujem, također, da nijedan dio rada nije iskorišten za neki drugi rad pri bilo kojoj drugoj visokoškolskoj, znanstvenoj ili radnoj ustanovi.

Studentica

U Puli, _____

IZJAVA O KORIŠTENJU AUTORSKOG DJELA

Ja, Sanja Cetina dajem odobrenje Sveučilištu Jurja Dobrile u Puli, kao nositelju prava iskorištavanja, da moj završni rad pod nazivom Povijesne lječilišne destinacije Hrvatske – modeli suvremene valorizacije koristi na način da gore navedeno autorsko djelo, kao cjeloviti tekst, trajno objavi u javnoj internetskoj bazi Sveučilišne knjižnice Sveučilišta Jurja Dobrile u Puli te kopira u javnu internetsku bazu završnih radova Nacionalne i sveučilišne knjižnice (stavljanje na raspolaganje javnosti), sve u skladu sa Zakonom o autorskom pravu i drugim srodnim pravima i dobrom akademskom praksom, a radi promicanja otvorenoga, slobodnoga pristupa znanstvenim informacijama.

Za korištenje autorskog djela na gore navedeni način ne potražujem naknadu.

U Puli, _____ (datum)

Potpis _____

SADRŽAJ

UVOD.....	1
1. ZDRAVSTVENI TURIZAM KAO OBLIK TURIZMA POSEBNIH INTERESA.....	2
1.1. Definicija zdravstvenog i lječilišnog turizma.....	2
1.2. Razvoj lječilišnog turizma u Europi.....	3
1.3. Razvoj lječilišnog turizma u Hrvatskoj.....	7
2. PRIRODNI LJEKOVITI ČINITELJI	12
2.1. Klimatski prirodni ljekoviti činitelji.....	13
2.2. Morski prirodni ljekoviti činitelji	15
2.3. Toplički prirodni ljekoviti činitelji	16
3. LJEČILIŠNE DESTINACIJE U HRVATSKOJ	21
3.1. Opatija.....	21
3.2. Lošinj.....	23
3.3. Varaždinske toplice.....	26
3.4. Krapinske toplice	28
4. MODELI REVALORIZACIJE POVIJESNIH LJEČILIŠNIH DESTINACIJA U HRVATSKOJ.....	30
4.1. Opatija.....	31
4.2. Lošinj.....	32
4.3. Varaždinske toplice.....	33
4.4. Krapinske toplice	35
ZAKLJUČAK	36
POPIS LITERATURE	38
SAŽETAK	40
SUMMARY	41

UVOD

Predmet ovog završnog rada su lječilišne destinacije u Republici Hrvatskoj te suvremeni modeli njihove valorizacije. Cilj rada je ukazati na ulogu prirodnih ljekovitih činitelja u razvoju lječilišnih destinacija i zdravstvenog turizma Hrvatske. Svrha završnog rada je analizirati pogodnosti i prilike koje Hrvatska ima za razvoj lječilišnog turizma. Metode korištene pri izradi rada su: metoda deskripcije, metoda kompilacije, metode analize i sinteze te induktivna metoda. Polazna hipoteza rada glasi: „S obzirom na obilje prirodnih ljekovitih činitelja i bogatu tradiciju povijesnih lječilišta te aktualne globalne trendove, lječilišni turizam u Hrvatskoj ima velik razvojni potencijal, uz uvjet da se osiguraju potrebna ulaganja.“

Završni rad sastoji se od četiri poglavlja koja sadrže nekoliko manjih potpoglavlja. U prvome poglavlju naziva: „Zdravstveni turizam kao oblik turizma posebnih interesa“ definirat će se zdravstveni i lječilišni turizam te će biti objašnjene glavne razlike u podvrstama zdravstvenog turizma. Također, govorit će se o počecima i razvoju lječilišnog turizma u Europi i Hrvatskoj. U drugome poglavlju bit će definirani prirodni ljekoviti činitelji koji su osnova za razvoj lječilišnog turizma Hrvatske. Bit će prikazana njihova klasifikacija i načini djelovanja na ljudski organizam i zdravlje. U trećem poglavlju odabrane su četiri lječilišne destinacije Hrvatske, dvije primorske i dvije kontinentalne. Prikazan je njihov razvoj kroz povijest, a kroz usporedbu je moguće uvidjeti koje su glavne razlike između metoda liječenja na kontinentu i na primorju. U zadnjem, četvrtom poglavlju prikazane su vizije, ciljevi te strateški planovi razvoja četiriju lječilišnih destinacija navedenih u prethodnom poglavlju. Nakon toga slijedi zaključak, popis literature korištene pri izradi rada te sažetak na hrvatskom i engleskom jeziku.

1. ZDRAVSTVENI TURIZAM KAO OBLIK TURIZMA POSEBNIH INTERESA

Selektivni turizam odnosno turizam posebnih interesa nastao je kao odgovor na probleme uzrokovane masovnim turizmom i njegovom infrastrukturom. U literaturi, selektivni oblici turizma nazivaju se još i odgovornim turizmom, individualnim turizmom, turizmom posebnih oblika, alternativnim turizmom i slično. Cilj turizma posebnih interesa je potpuno zadovoljenje posebnih želja i potreba suvremenih turista.¹ Na taj način nastao je i zdravstveni turizam čiji je cilj osigurati kvalitetnu razinu života što je danas jedan od glavnih motiva turističkih putovanja.

1.1. Definicija zdravstvenog i lječilišnog turizma

Skupina stručnjaka koja je radila na projektu „Veliki Jadran“ definirala je zdravstveni kao: „Suvremeni oblik zdravstvene zaštite koji omogućuje osobama čije je zdravlje ugroženo zbog iscrpljenosti radom ili kao posljedica neke bolesti da privremenom promjenom mjesta njihovog stalnog boravka provode liječenje ili rekreaciju uz primjenu prirodnih ljekovitih činitelja, pored ostale potrebne terapije.“² Prema Kušenovoj definiciji zdravstveni turizam je vrsta složene gospodarske aktivnosti u kojoj bitno mjesto zauzima stručno i kontrolirano korištenje prirodnih i ljekovitih činitelja, postupaka fizikalne medicine i programiranih fizičkih aktivnosti u svrhu održanja i unaprjeđenja fizičkoga, mentalnoga i duhovnoga zdravlja turista i poboljšavanje kvalitete njihova života.³

Strategija razvoja turizma Republike Hrvatske definira: „Zdravstveni turizam kompleksan je turistički proizvod koji obuhvaća velik broj specijaliziranih sadržaja i usluga na putovanjima motiviranim potrebom za unapređenjem zdravlja i poboljšanjem kvalitete života.“ Prema Strategiji postoje tri glavna oblika zdravstvenog turizma: wellness turizam, medicinski turizam te lječilišni turizam.⁴

Wellness turizam podrazumijeva postizanje tjelesne i duhovne ravnoteže te se odvija pretežito u hotelima i lječilištima. Također, i wellness turizam ima dvije podvrste.

¹ Stanko Geić, *Menadžment selektivnih oblika turizma*, Sveučilište u Splitu 2011., str. 222.

² Tomislav Hitrec, *Zdravstveni turizam – pojmovni i koncepcijski okvir*, Institut za turizam, Zagreb 1996., str. 257.

³ S. Geić, *Menadžment selektivnih oblika turizma*, str. 244.-246.

⁴ *Strategija razvoja turizma Republike Hrvatske do 2020. godine*, Narodne novine, Zagreb, 2013.

Medicinski wellness organizirano je provođenje zdravstveno-preventivnih programa u svrhu prevencije bolesti te očuvanja i unapređenja zdravlja uz multidisciplinarni tim koji nužno uključuje liječnika, ali i drugo stručno osoblje, primjerice fizioterapeuta, kineziologa, nutricionista i slično. Postupci medicinskog wellnessa uključuju konvencionalne, komplementarne i tradicionalne medicine. Holistički wellness podrazumijeva svu ostalu ne-medicinsku wellness ponudu.

Medicinski turizam odvija se u medicinskim ordinacijama, klinikama i poliklinikama te specijalnim bolnicama. On podrazumijeva putovanje na drugo odredište u svrhu ostvarivanja zdravstvene zaštite. Medicinski turizam uključuje kirurške zahvate te stomatološke, kozmetičke, psihijatrijske i alternativne tretmane i zahvate. Glavna motivacija za odlazak na ovakvo putovanje je vrhunska zdravstvena usluga obavljena uz niže troškove i u kraćem roku te nemogućnost obavljanja zahvata u vlastitoj državi.

Lječilišni turizam odvija se u lječilištima i specijalnim bolnicama, a podrazumijeva stručno i kontrolirano korištenje prirodnih ljekovitih činitelja i postupaka fizikalne terapije radi očuvanja i unapređenja zdravlja te poboljšanja kvalitete života. Naglasak lječilišnog turizma je na obnovi psiho-fizičkih sposobnosti u klimatskim, morskim i topličkim lječilištima.⁵

Osobe koje se profiliraju kroz lječilišni turizam su osobe koje žele usporiti, spriječiti ili preventivno djelovati u nizu čimbenika koji direktno ili indirektno utječu na njihovo zdravlje, kao što su umanjivanje bolova, smanjivanje stresa, liječenje niza zdravstvenih stanja, liječenje prirodnim ljekovitim činiteljima, programi fitnesa, oslobađanje od stresa i depresije, liječenje neplodnosti i mnoga ostala stanja. Sve te usluge mogu se kombinirati međusobno ili s ostalim oblicima turizma. Trenutačni trend na turističkom tržištu je zdravlje, a u tome Hrvatska prednjači pred ostalim zemljama svojim prirodnim bogatstvima i prirodnim ljekovitim činiteljima.⁶

1.2. Razvoj lječilišnog turizma u Europi

Europa je vodeća regija svijeta lječilišnog turizma. Tradicija lječilišnog turizma Europe seže od doba antike, preko nastanka spa gradova kao što su Bath, Karlovy Vary ili

⁵ *Akcijski plan razvoja zdravstvenog turizma*, Ministarstvo turizma, Zagreb, 2014., str. 8.

⁶ Teuta Musliu et al., *Lječilišni aspekt zdravstvenog turizma u Republici Hrvatskoj*, Međimursko veleučilište u Čakovcu, 2015.

Baden-Baden koji su nastali tijekom 16. i 17. stoljeća.⁷ Lječilišne destinacije najveći napredak doživjele su tijekom 17. i 18. stoljeća, a o tome svjedoče grand-hoteli, kursaloni, kupališne zgrade, uređaji, zatvorena i otvorena šetališta, perivoji i parkovi te podaci o održanim manifestacijama.

Postoje čak dokazi da je čovjek još prije šesto tisuća godina živio uz tople izvore. Naime, drevni narodi vjerovali su u čudotvornu moć vode te su uživali u kupkama. Većina toplica Europe, ali i Hrvatske datira još iz rimskih vremena. U prošlosti boravak u rimskim termama nije označavao samo lječilišne aspekte već i modernost, ekskluzivnost, tradiciju i eleganciju te duže boravke uz druženje u istom socijalnom krugu. Ovakve vrijednosti termalnih destinacija danas više ne postoje, a razlog tomu je opći trend demokratizacije i proširenje tržišta ponude izvan kruga nekadašnjih pionira termalizma: Italije, Francuske, Švicarske, Austrije i Češke. Poimanje i koncept lječilišnog turizma vremenom se mijenjao radi napretka medicinskih i kliničkih znanosti.⁸

Danas je lječilišno-turističko putovanje sve češći i masovniji oblik odmora. Suvremena društva danas sve više promoviraju industriju zdravlja pa tako i zdravstveni odnosno lječilišni turizam. Postoji nekoliko razloga sve veće popularizacije putovanja s ciljem poboljšanja zdravlja:

- **Demografske promjene**, točnije životni vijek stanovništva sve je duži i udio starije populacije u društvu nikada u povijesti nije bio veći.
- **Ekonomске promjene**, odnosno rast srednje klase koja raspolaže dovoljnim prihodom i slobodnim vremenom za odlazak na putovanja motivirana zdravljem.
- **Mentalni sklop „baby boom“ generacije** koja je izrazito posvećena vlastitom zdravlju i zdravstvenoj prevenciji.
- **Nezdravi životni stilovi**, odnosno manjak slobodnog vremena, izloženost stresu, prevelika prisutnost tehnologije u svakodnevnom životu, loše prehrambene navike koje pridonose nizu bolesti kao što su pretilost, dijabetes tipa B, nesanica ili psihološki problemi.⁹

⁷ Ibid.

⁸ T. Hitrec, *Zdravstveni turizam*, str. 255.

⁹ *Akcijnski plan razvoja zdravstvenog turizma*, Ministarstvo turizma, Zagreb, 2014., str. 17.

O rasprostranjenosti zdravstvenog turizma u Europi teško je govoriti radi neusklađenosti terminologije i statistike, no određeni izvori koji prate turizam zdravlja i wellnesa ukazuju da se radi o oko 200 milijuna putovanja godišnje i o ukupnoj potrošnji od oko 115 milijardi eura. Najveća emitivna tržišta su Njemačka koja čini čak polovicu ukupnih putovanja, zatim Francuska, Velika Britanija, Austrija, Švicarska i Rusija. Prosječan europski zdravstveni turist je dobrostojeći, obrazovan pojedinac srednjih godina. Zanimljivo je da postoje međugeneracijske razlike u potrebama na putovanjima motiviranim zdravljem. Generacije rođene između 70 – ih i 90 – ih godina većinom preferiraju lječilišta bliža svom domicilu, zanimaju ih osnovni i provjereni zdravstveni tretmani i bitna im je personalizirana usluga. „Baby boomer“ generacija pretežito odlazi na tretmane za pokretljivost i kožu, spremni su na eksperimentiranje te su vrlo mobilni. Mlađe skupine odnosno X i Y generacije teže ka novom iskustvu, očekuju vrlo brze rezultate i vrlo često kombiniraju wellness i spa iskustvo s aktivnim fizičkim odmorom.

Što se tiče budućeg razvoja zdravstvenog pa tako i lječilišnog turizma u Europi postoji nekoliko trendova koji će ga oblikovati i unaprijediti:

- **Demokratizacija potražnje i diversifikacija proizvoda** – predviđa se ciljanje novih skupina potrošača kao što su mlađi korisnici, obitelji ili poslovni subjekti. Shodno tome razvijati će se i turistička ponuda te proizvodi primjerice holistički programi za zdravlje duha i tijela, lifestyle programi, reprogramiranje životnih navika u cilju zdravijeg života, digitalni detox programi itd.
- **Podrška osiguravajućih društava za programe zdravstvene preventive** - zdravstvena osiguranja dodatno će podržavati društva za programe zdravstvene preventive jer je prevencija jeftinija od liječenja.
- **Brendiranje** – potrebno je radi veće prepoznatljivosti među brojnom konkurencijom.
- **Tehnološke inovacije** – kontinuiran i brz razvoj zdravstvene tehnologije utjecat će na brojne aspekte zdravstveno – turističke ponude, a ponajviše na opremu, stručnost i kontinuiranu edukaciju osoblja.
- **Autentičnost** – lokalni identitet, hrana i ljekoviti činitelji kao i znanje u njihovoj primjeni biti će sve više prisutni u lječilišnim tretmanima.
- **Okolišna osjetljivost** – destinacije zdravstvenog i lječilišnog turizma sve će više morati voditi brigu o zdravlju okoliša jer je mlađim generacijama uz vlastito

zdravlje sve važnije i „zdravlje destinacije“. Doći će do velikih promjena u zelenoj praksi, od korištenja prirodnih sastojaka u tretmanima i prehrani, preko korištenja prirodnih materijala, svjetla ili ventilacije u uređenju prostora, do okolišno odgovornog upravljanja energijom, vodom i otpadom na razini destinacija.¹⁰

Godine 1987. Vijeće Europe pokrenulo je program Kulturne rute Vijeća Europe s ciljem predstavljanja zajedničke kulturne baštine te boljeg razumijevanja europskog kulturnog identiteta. Ovaj program promiče očuvanje prirodne i kulturne baštine, održivi razvoj, obrazovanje, edukativnu i kulturnu razmjenu te kulturni, društveni i ekonomski razvoj. Među raznim programima nastala je i Ruta povijesnih termalnih gradova.¹¹

Europska udruga povijesnih termalnih gradova (EHTTA) organizacija je koja zastupa povijesne termalne gradove u cijeloj Europi. Udrugu je osnovalo šest njezinih članica: Acqui Terme (Italija), Bath (Velika Britanija), Ourense (Španjolska), Terme Salsomaggiore (Italija), Spa (Belgija), i Vichy (Francuska) 2009. godine u Briselu. Većina navedenih gradova bila su uključena u trogodišnji projekt suradnje „Thermae Europae“ čiji je cilj bio valorizacija i očuvanje termalne kulturne baštine u Europi i željeli su nastaviti zajednički rad osnivanjem stalne mreže. Kao rezultat toga, EHTTA je osnovana kao neprofitna udruga utemeljena na potrebi poticanja zaštite i poboljšanja termalne, umjetničke i kulturne baštine u cijeloj Europi. Godine 2010. EHTTA je certificirana od strane Vijeće Europe kao Europska kulturna ruta, jedna od preko 30 ruta diljem Europe. Od svojih šest utemeljitelja EHTTA je prerasla u neprofitno udruženje te ju čini mreža od 50 članica u 18 zemalja. Članovi su gradovi i destinacije koje imaju bogatu povijesnu i kulturnu baštinu i koriste svoje termalne mineralne vode u svrhu poboljšanja zdravlja. Kako bi neka destinacija postala članicom EHTTA-e, mora ispunjavati određene kriterije: mora biti unutar zemlje koja je članica Vijeća Europe, mora imati povijest postojanja kao termalno lječilište iz 19. stoljeća ili ranije, imati aktivni izvor vode koji se koristi za kupanje ili piće kao dio termalnog lječilišta, tradiciju kulturnih događanja te ponudu kvalitetnog smještaja sa specifičnim sadržajima posvećenim

¹⁰ Ibid.

¹¹ *Kulturne rute Vijeća Europe*, Ministarstvo kulture RH, Uprava za zaštitu kulturne baštine, 2020.

termalnim aktivnostima.¹²Europskoj udruzi povijesnih termalnih gradova pripadaju i Daruvarske toplice koje su opisane kao popularno odredište za oporavak i trening sportaša svjetske klase. Također, navedeno je kako osim programa liječenja toplice nude wellness i opuštanje, kvalitetan smještaj, izvrsnu kuhinju te mnoge sportske i kulturne aktivnosti uključujući i brojne festivale.

Također, zanimljivo je spomenuti da je prije nešto više od mjesec dana (24. srpnja 2021.) 11 lječilišta iz sedam europskih zemalja okupljenih u transnacionalnu nominaciju pod nazivom „The Great Spas of Europe“ upisano na UNESCO-vu listu svjetske baštine.¹³Među njima su: Baden bei Wien (Austrija); Spa (Belgija); Františkovy Lázně (Češka); Karlovy Vary (Češka); Mariánské Lázně (Češka); Vichy (Francuska); Bad Ems (Njemačka); Baden-Baden (Njemačka); Bad Kissingen (Njemačka); Montecatini Terme (Italija); i grad Bath (Ujedinjeno Kraljevstvo). Svi ovi gradovi razvili su se oko izvora prirodne mineralne vode te svjedoče o europskoj topličkoj kulturi koja se razvijala od početka 18. stoljeća pa sve do tridesetih godina prošlog stoljeća, a zajedno utjelovljuju značajnu razmjenu ljudskih vrijednosti te razvoj medicine, znanosti i balneologije.¹⁴

1.3. Razvoj lječilišnog turizma u Hrvatskoj

Hrvatska je bogata prirodnim resursima koji su velik potencijal za razvoj zdravstvenog i lječilišnog turizma na moru, ali i na kontinentalnom dijelu zemlje. U Hrvatskoj postoji čak 222 lokaliteta s povoljnim potencijalnim uvjetima za razvoj zdravstvenog turizma, a tek oko 10% njih je u eksploataciji u okviru organiziranih lječilišnih centara.¹⁵

Počeci lječilišnog turizma na današnjem tlu Republike Hrvatske sežu još iz doba druge polovice 18. stoljeća, a dokaz tomu je zapis H. J. Crantza koji je u svom djelu o mineralnim vodama opisao prvu provedenu kvalitativnu analizu vode Stubičkih, Sutinskih i Tuheljskih toplica. Nekoliko godina kasnije B. Haquet također je opisao termalna vrela te istaknuo da se topli izvori koriste već desetljećima te da je njihova ljekovitost već odavno poznata hrvatskom narodu. Krajem 18. stoljeća nakon

¹² <https://ehfta.eu/portal/hr/home-cr/> (5.9.2021.)

¹³ <https://www.greatspatownsofeurope.eu/> (6.9.2021.)

¹⁴ <https://whc.unesco.org/en/list/1613/> (6.9.2021.)

¹⁵ S. Geić, *Menadžment selektivnih oblika turizma*, str. 239.

Napoleonova osvajanja Venecije, potpisan je Mir u Campoformiju čime je Austrija dobila Istru i Kvarnerske otoke. Time započinje razvoj brodogradnje na Lošinju te se stvaraju uvjeti za popularizaciju dolazaka posjetitelja na odmor na Lošinju. Osim toga, u ovom razdoblju započinje i snažan austrijski utjecaj na razvoj kontinentalnog područja i Sjevernog Jadrana te se razvija turizam i u tim dijelovima zemlje.¹⁶

Usljed francuske vladavine Dalmacijom, između 1806. i 1809. francuski hidrograf Beautemps-Beaupre kod Dubrovnika izmjerio je dubinu Jadranskog mora te proučio utjecaj morske klime i vegetacije na ljudski organizam. Njegova istraživanja uzrokovala su pozitivne posljedice na turističku atraktivnost Dubrovnika kao i njegove okolice. Godine 1824., objavljena je 31 geografska karta Jadrana o utjecaju mora, klime i vegetacije na ljudski organizam, kao rezultat mjerenja od strane austrijske mornarice na istom području. Na temelju svih tadašnjih istraživanja stvorili su se uvjeti za nastanak turizma. Prva faza istinskog razvoja turizma javlja se polovicom 19. stoljeća kada se počinju razvijati lječilišta na izvorima toplih mineralnih voda. Grad Daruvar bio je vodeći na listi hrvatskih termalnih kupališta koja su postala organizirana termalna vrela i lječilišna središta europskog ugleda. Antunova te Ivanova kupka sagrađene u Daruvaru sredinom 18. i početkom 19. stoljeća predstavljaju pionire u povijesti zdravstvenog turizma u Hrvatskoj. Inozemni posjetitelji tada postaju uobičajena pojava za određena hrvatska naselja pa se tako polovicom 19. stoljeća uvodi evidencija dolazaka posjetitelja, a ponegdje se i po prvi puta spominje riječ turist.¹⁷

Plansko ulaganje u lječilišni turizam najranije je ostvareno u Opatiji (hotel Kvarner, 1884.), a netom za njom razvijaju se moderna klimatska lječilišta u Lovranu, Crikvenici, Rovinju, otočju Brijunima, Lošinju i Hvaru. U njima se koriste balneološke i terapijske metode liječenja na osnovi blagotvornih svojstava klime i prirodnih činitelja: mora, sunca, zraka, pijeska i samoniklog mediteranskog raslinja. Posebnost su dva termo-mineralna izvora na obali – u Splitu i Mokošici. Zgrada sumpornog kupališta u Splitu nalazi se u samom središtu grada, a izgrađena je u secesijskom stilu.¹⁸

¹⁶ Boris Vukonić, *Povijest hrvatskog turizma*, Prometej, Zagreb, 2005., str. 25. – 33.

¹⁷ Ibid.

¹⁸ *Od blatne kupke do wellnessa: razvoj zdravstvenog turizma u Hrvatskoj*, Hrvatski muzej turizma, Opatija, 2010.

Hrvatska ima prepoznatljive zdravstveno-turističke potencijale i tradiciju, stoga je potrebno potaknuti promišljanja o sinergiji kontinentalnog i obalnog zdravstvenog turizma i njihovoj zajedničkoj turističkoj ponudi u budućnosti.

Današnja ponuda lječilišnog turizma u Hrvatskoj obuhvaća medicinsku rehabilitaciju temeljenu na korištenju prirodnih ljekovitih činitelja, sadržaje i usluge specijalnih bolnica kao i nešto manjeg broja lječilišta. Hrvatska raspolaže širokim spektrom kvalitetnih i očuvanih prirodnih ljekovitih činitelja pa se tako može zaključiti da je upravo lječilišni turizam temelj razvoja hrvatske zdravstveno – turističke ponude. U kontinentalnom dijelu zemlje nalazi se većina specijalnih bolnica i lječilišta koja u svojim tretmanima koriste termalne izvore i mineralna ulja kao što je primjerice naftalan, dok se manji broj lječilišta nalazi na jadranskoj obali koja u svrhu liječenja koriste ljekovito blato, more, zrak i klimu. Neovisno o lokaciji specijalnih bolnica lječilišta i razlikama u korištenju prirodnih ljekovitih činitelja, radi se o ustanovama specijaliziranim za rehabilitaciju nakon raznih oboljenja kao što su kardiovaskularne, respiratorne, neurološke, ortopedske ili dermatološke bolesti. Također, sve ustanove raspolažu stručnim medicinskim kadrom i suvremenom medicinskom opremom.¹⁹

Sve specijalne bolnice i lječilišta u Hrvatskoj nalaze se u javnom, odnosno županijskom vlasništvu uz izuzetak Istarskih, Tuheljskih i Bizovačkih Toplica. Ukupno raspoloživ smještajni kapacitet specijalnih bolnica i lječilišta iznosio je 2013. godine 4 719 kreveta. Od toga su kreveti koje zakupljuju HZZO iznosili 42%, dok je većinskih 58% bilo namijenjeno slobodnom tržištu. Najveće specijalne bolnice u zemlji, kao što su Krapinske i Varaždinske toplice, većinu svojih kapaciteta popunjavaju putem HZZO-a, dok su Istarske toplice i Terme Topusko u potpunosti orijentirane na neproračunsko tržište.²⁰

Lječilišta i specijalne bolnice u Hrvatskoj nedvojbeno ulažu značajan napor u prilagođavanje svoje ponude potrebama zdravstveno-turističkog tržišta, no standard kvalitete smještajnih objekata i rekreacijskih sadržaja i dalje u potpunosti ne odgovara očekivanjima međunarodne turističke potražnje. U objektima često dominira „bolnička“ atmosfera, a sadržaji namijenjeni HZZO pacijentima i zdravstvenim turistima nisu dovoljno razdvojeni. Također nedostaje interesno povezivanje s ostalim pružateljima

¹⁹ *Akcijski plan razvoja zdravstvenog turizma*, Ministarstvo turizma, Zagreb, 2014., str. 13.-15.

²⁰ *Ibid.*

zdravstvenih i ugostiteljskih usluga i znanstvenim institucijama. Kako bi se ovakvo stanje promijenilo potrebna su pojačana ulaganja u rekonstrukcije smještajnih kapaciteta kao i u izgradnju novih zdravstvenih sadržaja.²¹

Što se tiče današnjeg stanja zdravstvenog i lječilišnog turizma u Hrvatskoj, SWOT analiza izrađena od strane „Akcijskog plana zdravstvenog turizma“ pokazala je koje su njegove jače i slabija strane te prilike i prijetnje. Neke od prednosti koje olakšavaju razvoj zdravstvenog, odnosno lječilišnog turizma u Hrvatskoj su: blizina velikim emitivnim tržištima, atraktivnost i ekološka očuvanost, bogatstvo prirodnim ljekovitim činiteljima kao i njihova kvaliteta i tradicija, konkurentne cijene, rastući broj hotela s kvalitetnom wellness ponudom itd. Slabije strane koje bi se u budućnosti trebale poboljšati su: zastarjeli objekti lječilišta i specijalnih bolnica, ograničen razvojni potencijal lječilišta i specijalnih bolnica radi postojeće vlasničke strukture i nedovoljna snaga specijaliziranih posrednika. Prilike koje postoje za razvoj i popularizaciju zdravstvenog turizma u Hrvatskoj su: starenje populacije, sve veća svijest o potrebi očuvanja zdravlja, međunarodna prepoznatljivost Hrvatske i općenito Srednje Europe kao zdravstveno-turističke destinacije te raspoloživost EU fondova. Postoji i nekoliko prijetnji razvoju zdravstvenog turizma Hrvatske kao što su: urušavanje nacionalnih sustava zdravstvenog osiguranja, velik broj konkurentskih destinacija, brz razvoj tehnologije koji zahtjeva stalne visoke investicije te sve veća očekivanja međunarodnih potrošača. Prema tome, glavni pravci u daljnjem razvoju zdravstvenog i lječilišnog turizma su podizanje njegove kvalitete i prepoznatljivosti. To podrazumijeva repozicioniranje zdravstveno turističke ponude i to kroz:

- Snažniju valorizaciju hotelske wellness ponude na Jadranu kroz njenu djelomičnu transformaciju u medicinske wellness centre čime će se kapitalizirati na prirodnim ljekovitim činiteljima mora i morske klime, ugodi boravka u kvalitetnim smještajnim objektima i razvijenim turističkim destinacijama;
- Transformaciju specijalnih bolnica i lječilišta u visoko kvalitetne, diferencirane i specijalizirane centre preventivnih i rehabilitacijskih usluga;
- Jačanje tržišne pozicije zdravstvenog turizma snagom interesnog udruživanja u veće regionalne klastere.

²¹ Ibid.

Uz ostvarenje navedenih ciljeva Hrvatska bi izgradila svoj imidž kao poželjna zdravstveno- turistička destinacija koja spaja morske i termalne prirodne ljekovite činitelje s medicinskom ponudom.²²

²² Ibid.

2. PRIRODNI LJEKOVITI ČINITELJI

Prirodni ljekoviti činitelji definiraju se kao dijelovi prirode koji povoljno djeluju na unaprjeđenje i očuvanje zdravlja, poboljšanje kvalitete života, kao i sprječavanje, liječenje, oporavak i rehabilitaciju. Lječilišni turizam bazira se upravo na prirodnim ljekovitim činiteljima bez kojih on ne bi mogao opstati. Prirodni ljekoviti činitelji dijele se na klimatske, morske i topličke odnosno balneološke. (tab. 1.)

Tablica 1. Prirodni ljekoviti činitelji

Klimatski	Morski	Toplički
<ul style="list-style-type: none">• Promjena klimatskog mjesta	<ul style="list-style-type: none">• Klima	<ul style="list-style-type: none">• Termo-mineralne vode
<ul style="list-style-type: none">• Klimatski činitelji	<ul style="list-style-type: none">• Čistoća zraka	<ul style="list-style-type: none">• Peloidi i naftalan
<ul style="list-style-type: none">• Klimatski postupci	<ul style="list-style-type: none">• Morska voda	<ul style="list-style-type: none">• Klima
<ul style="list-style-type: none">• Čistoća zraka	<ul style="list-style-type: none">• Alge	<ul style="list-style-type: none">• Čistoća zraka
<ul style="list-style-type: none">• Sunčevo zračenje	<ul style="list-style-type: none">• Biljni pokrov	<ul style="list-style-type: none">• Biljni pokrov
<ul style="list-style-type: none">• Rudnici soli	<ul style="list-style-type: none">• Šetnice i staze	<ul style="list-style-type: none">• Šetnice i staze
<ul style="list-style-type: none">• Kraške špilje	<ul style="list-style-type: none">• Peloidi	<ul style="list-style-type: none">• Sunčevo zračenje

Izvor: Jasmina Gržinić, *Uvod u turizam*, str. 174.

Ovakva podjela prirodnih ljekovitih činitelja koristi se u Hrvatskoj, a u svijetu se obično morski i toplički ljekoviti činitelji objedinjuju u medicinsku hidrologiju. U klimatske prirodne ljekovite činitelje spadaju promjena klimatskog mjesta, klimatski postupci, rudnici soli, kraške špilje i slično. Morska voda, alge, biljni pokrov te pijesak pripadaju grupi morskih ljekovitih činitelja, dok su peloidi, naftalan i termomineralne vode toplički prirodni ljekoviti činitelji. Također neki od prirodnih činitelja kao što su čistoća zraka, klima i sunčevo zračenje pripadaju trima kategorijama podjele.²³

Povezanost čovjeka i prirode očituje se kroz tisućljetno korištenje prirodnih ljekovitih činitelja. Već u pretpovijesti ljudske nastambe bile su smještene u blizini izvora termomineralnih voda. U rimsko doba u takvim su mjestima građena kupališta u kojima su se odmarali, liječili i oporavljali rimski vojnici, dobrostojeći ali i običan puk. U srednjem vijeku prirodni ljekoviti činitelji nešto se slabije koriste, no u 18. stoljeću ponovno dolazi

²³ Albert Cattunar et al., *Prirodni ljekoviti činitelji u Hrvatskoj*, Nastavni zavod za javno zdravstvo Primorsko goranske županije, Katedra za zdravstvenu ekologiju, Rijeka, str. 12. – 13.

do popularizacije njihova korištenja što traje sve do danas. Tada se razvijaju balneologija, i klimatologija, znanosti koje proučavaju prirodne ljekovite činitelje kopna, mora i atmosfere te načine i rezultate njihove primjene na ljudski organizam.

U lječilišnom turizmu prirodni ljekoviti činitelji primjenjuju se kao klimatoterapija, talasoterapija i balneoterapija. Klimatoterapija primjenjuje klimatska počela i činitelje karakteristične za neko područje koji imaju povoljan fizikalni, biološki i psihološki utjecaj na ljudski organizam. Dozirani klimatski podražaji izazivaju reakciju organizma i time postižu ljekoviti učinak.

Talasoterapija, narinoterapija ili morsko liječenje, primjenjuje prirodne činitelje svojstvene moru i primorju u ljekovite svrhe. Stručna talasoterapija prirodne ljekovite činitelje koristi u posebnim zdravstvenim ustanovama, a samostalna talasoterapija izvan zdravstvenih ustanova, po liječničkoj preporuci.

Balneoterapija primjenjuje mineralne vode, peloide i naftalan u ljekovite svrhe. Cilj stručne balneoterapije je sprječavanje i liječenje različitih bolesti te oporavak i rehabilitacija nakon njih, dok je cilj samostalne balneoterapije očuvanje i unaprjeđenje zdravlja te poboljšanje kvalitete života.²⁴

Prirodni ljekoviti činitelji vrlo se rijetko koriste samostalno u terapijske svrhe. Puno češće koriste se kao proizvod kombinirane terapije jednog ili više prirodnih ljekovitih činitelja, primjerice spoj mediteranske klime, sunca, čistoće zraka, morske vode i drugih činitelja. Za optimalan rezultat primjene prirodnih ljekovitih činitelja i terapija na njihovoj bazi potrebno je zadovoljiti i lječilišne uvijete primjene kao što su dnevni raspored obroka, liječenja, odmora i slobodnog vremena, zdrava prehrana, tjelovježba i boravak na svježem zraku.²⁵

2.1. Klimatski prirodni ljekoviti činitelji

U okviru prirodnih ljekovitih činitelja klima je jedan od glavnih atraktivnih čimbenika u turizmu definirana kao prosječan slijed vremena koji čine osnovni klimatski elementi: temperatura, vjetrovi i padaline. Prema tim elementima, mediteranski tip umjerene

²⁴ Ibid.

²⁵ Jasmina Gržinić, *Uvod u turizam - povijest, razvoj, perspektive*, Sveučilište Jurja Dobrile u Puli, 2019., str. 174.

klime i prirodna sredina Mediterana posebno su povoljni za turistička putovanja pa je oko 50% europskih turističkih tokova usmjereno upravo prema mediteranskim priobalnim područjima. Privlačnost mediteranske klime kao čimbenika prirodne sredine čini relativno velik broj sunčanih dana (od 2600 do 2800), vedro vrijeme bez padalina u turističkoj sezoni, odnosno s godišnjim prosjekom padalina od 800 do 1000 mm, zatim idealan postotak vlažnosti zraka za organizam (55 do 70%), vrlo povoljne temperature s blagim zimama i toplim ljetima te stabilan zračni tlak. Svi ovi elementi pridonose osjećaju ugodnosti i dobrog raspoloženja te poboljšanju općeg zdravstvenog stanja. Na klimatske prilike utječu i ostali čimbenici prirodne sredine. More, pored svojih ljekovitih svojstava, ima i vrlo velik utjecaj na klimu. Reljef predstavlja jedan od klimatskih čimbenika o kojem ovise klimatske prilike te utječe na privlačnost turističke ponude. Biljni svijet, osim faktora atraktivnosti, značajan je i zbog povoljnog utjecaja na zdravlje.²⁶

Morska klima ima pozitivan utjecaj na ljudski organizam radi utjecaja insolacije, vjetrova i konfiguracije obale. Na rezidencijalno stanovništvo klima najčešće ne djeluje jer je ono aklimatizirano, a ona je biološki aktivna i izaziva ljekovite reakcije samo kod promjene. Za uspješnu klimatoterapiju osnovni preduvjet je poznavanje opće reaktivne sposobnosti organizma kod svakog pojedinca, a posebno u segmentu lječilišnog turizma zato što se svaki organizam različito ponaša u pojedinim klimatskim uvjetima. Boravkom u klimatski različitom području eliminiraju se štetni kinetogeni utjecaji, npr. onečišćenost zraka (dim, prašina, alergeni koji su prisutni u većim gradovima i industrijskim centrima), kao i pomanjkanje insolacije kao posljedice gusto zbijenih visokih zgrada i smoga. Promjenom klime izbjegavaju se i zdravstveno opasne vremenske situacije kritične za pojedine bolesti kao što je primjerice proljeće za tuberkulozu, jesen za neurocirkulatorne smetnje, vlažna hladnoća za reumatizam i slično.²⁷

Također, u procesu razvitka lječilišnog turizma posebno su zanimljive indikacije prema godišnjim dobima te utjecaju morske klime na pojedine bolesti u različitim razdobljima godine: proljeće kao razdoblje brojnih neurohormonalnih zbivanja povoljno je za liječenje alergija i depresije, ljeti je glavni čimbenik insolacija te se mogu liječiti neke

²⁶ S. Geić, *Menadžment selektivnih oblika turizma*, str. 249.

²⁷ S. Geić, *Menadžment selektivnih oblika turizma*, str. 250.-251.

kožne bolesti, izvanplućna tuberkuloza, reumatizam i ženske bolesti koje se mogu liječiti morskim peloidom. Ljeto je izmjenom temperature povoljno općenito za jačanje organizma i rekreaciju sunčanjem i kupanjem. Jesen je kritično razdoblje za kardiovaskularne bolesnike, no opasnost se smanjuje i stanje poboljšava boravkom u klimatski povoljnim lokalitetima na moru.²⁸

2.2. Morski prirodni ljekoviti činitelji

Morsko liječenje ili talasoterapija primjenjuje prirodne činitelje mora i primorja u ljekovite svrhe. Koristi se za pravilan rast i razvitak djeteta, za poboljšanje kvalitete života te u prevenciji različitih bolesti. Nakon tri do 12 dana boravka u morskim lječilištima, često dolazi do pojave općih i mjesnih promjena u ljudskom organizmu koji se nazivaju talasoreakcija. Tada je moguća pojava umora, nesаницe, probavnih smetnji, hunjavice ili boli u oštećenim i bolesnim dijelovima tijela. Reakcija organizma na stres izazvan primjenom ljekovitih morskih činitelja, odnosno talasoreakcija, pokazatelj je njihove jačine te pomaže pri doziranju.²⁹

Osnovni princip tehnike talasoterapije je princip terapijske aktivnosti po kojem liječnik u provođenju terapije mora aktivno primjenjivati talasoterapijska sredstva. Terapijska aktivnost primjenjuje se uz doziranje talasoterapijskih činitelja koji se dijele na nekoliko terapijskih kompleksa:

- **Termičkim kompleksom** smatra se istovremeno djelovanje temperature zraka, brzine strujanja (vjetar) i infracrvenog odnosno toplotnog zračenja sunca. On je značajan za funkcije cirkulacije krvi i potrošnju kisika što utječe na termoregulacijsku sposobnost čovjeka.
- **Aktinički kompleks** podrazumijeva ultraljubičasto i vidljivo svjetlosno zračenje koji izazivaju značajne promjene u organizmu. Primorje je bogato zračenjem zbog širine horizonta, refleksije mora, kamena i pijeska, što nije slučaj u gradovima i planinama. Aktinički se kompleks na moru intenzivno iskorištava jer ljudi veći dio dana ljeti provode u kupaćim kostimima što omogućava jače

²⁸ Ibid.

²⁹ A. Cattunar et al., *Prirodni ljekoviti činitelji u Hrvatskoj*, str. 12. – 13.

djelovanje zračenja. Pri tome je neophodno izbjegavati izlaganje suncu u središnjem dijelu dana zbog mogućih štetnih posljedica zračenja.

- **Higrički kompleks** predstavljen je apsolutnim, odnosno relativnim sadržajem vlage u atmosferi, što je od osobitog značenja za sluzokožu dišnih putova. Postotak vlage u zraku na Jadranu je gotovo idealan za organizam i iznosi od 55 do 70%.
- **Aerički kompleks** odlikuje se izostankom atmosferskih nečistoća i većeg broja alergena u zraku, većom koncentracijom ozona te bogatim sadržajem natrijeva klorida i joda u zraku. Sadržaj soli u zraku također je važan za stanje sluzokože dišnih organa. Posebnu važnost ima aerosol borovih šuma i aromatskog bilja , koji udružen s morskim, pruža jedinstvenu kombinaciju pogodnu za aeroterapiju.
- **Meteorološko-biološki čimbenici** imaju velik utjecaj na fiziološka zbivanja. Na primorju i otocima razlikuju se tipične vremenske situacije (jugo, bura itd.) koje izazivaju različite učinke kod zdravih ali posebno kod bolesnih osoba.
- **Psihofizički kompleks** očituje se u činjenici da boravak u primorju u većine osoba budi želju za kretanjem, a povećana fizička aktivnost utječe na funkciju krvotoka, dišnih organa, endokrinog i drugih sustava.

Talasoterapijska sredstva svoja terapijska svojstva stječu time što se primjenjuju po medicinskim načelima. To su u prvom redu sunčane u zračne kupke, hladne i tople morske kupke, morski peloid ili ljekovito blato, psamoterapija, odnosno upotreba toplog pijeska u terapiji, morska voda, a najvažnija od svega je sama klima primorja i otoka. Talasoterapija se posebno primjenjuje kod kardiovaskularnih bolesti, kroničnih plućnih oboljenja, kod bolesti uha, nosa i grla, ortopedskih oboljenja te bolesti kože, kirurških i ginekoloških oboljenja. Pogrešno je mišljenje kako su ljetni mjeseci najpogodniji za provođenje talasoterapije. Iskustvo pokazuje da za velik niz oboljenja, uključujući i kardiovaskularne bolesti te neka plućna oboljenja, upravo talasoterapija zimi na primorju može biti od velike koristi.³⁰

2.3. Toplički prirodni ljekoviti činitelji

³⁰ S. Geić, *Menadžment selektivnih oblika turizma*, str. 251.-252.

Topličkim prirodnim ljekovitim činiteljima pripadaju mineralne vode, peloidi te naftalan, a liječenje njihovim svojstvima naziva se balneoterapija. Osim u lječilišnom turizmu, balneoterapija koristi se još u rekreaciji.³¹

Mineralna voda je ona voda koja sadrži više od jedan gram mineralne tvari na jednu litru vode, a ako ima i povišenu temperaturu tada se naziva termomineralnom vodom. Već u 18. stoljeću razvija se znanost koja proučava prirodne mineralne vode kao ljekovite činitelje te načine njihove primjene na zdravi i bolesni ljudski organizam, a ona se naziva balneologija. Mineralne vode djeluju povoljno na očuvanje i unaprjeđenje zdravlja, poboljšanje kvalitete života te na sprječavanje, liječenje, oporavak i rehabilitaciju različitih bolesti. Učinci djelovanja mineralnih voda dijele se na mehaničke, toplinske i kemijske koji djeluju dugotrajno i dovode do cjelokupnog fizičkog ali i psihičkog oporavka. Neposredni učinci mineralnih voda ovise o njihovom kemijskom sastavu i mineralnim svojstvima.³² Postoji mnogo načina primjene termomineralnih voda uključujući parne kupke, tople i hladne kupke, obloge, komprese itd. Balneoterapija je u lječilišnom turizmu iznimno zanimljiva zbog blagotvornih učinaka kao što su poboljšanje cirkulacije u organizmu, pozitivan utjecaj na elastičnost i čvrstoću kože, liječenje dermatoloških bolesti, ublažavanje bolova koštano-mišićnog sustava, protuupalno i antiiritabilno djelovanje, ublažavanje mišićnih spazama, eliminaciju toksina iz organizma i osnaživanje imunskog sustava³³. (sl.1.)

³¹ A. Cattunar et al., *Prirodni ljekoviti činitelji u Hrvatskoj*, str. 12. – 13.

³² Tajana Vučetić, *Geotermalne i mineralne vode Hrvatske*, Prirodoslovno – matematički fakultet, Sveučilište u Zagrebu 2009., str. 7.

³³ Ibid.

Slika 1. Liječenje i rekreacija u mineralnim vodama

Izvor: <https://www.naturala.hr/toplice-lipik> (11.8.2021.)

Peloidi ili ljekovito blato su fini usitnjeni sedimenti stijena koji su nastajali tisućljećima tijekom geoloških zbivanja, taložeći se u obliku blata ili mulja, s visokim koncentracijama raznovrsnih minerala. Koristilo se još u rimsko doba, a najpoznatije ljekovito blato na svijetu je ono iz Mrtvog mora, koje se upotrebljavalo još u doba Kleopatre. Od minerala blato sadrži silicij, kalcij, magnezij, sumpor, natrij, željezo, bakar, mangan i mnoge druge. Uz minerale, sadrži i organske ostatke biljnog i životinjskog podrijetla. Svaki peloid jedinstvena je mješavina minerala i ostalih organskih ostataka, a ovisi o mjestu nalaska i samom procesu nastajanja pa tako razlikujemo mnogo vrsta ljekovitog blata.³⁴

Na Hrvatskom Jadranu ima puno plaža koje sadrže ljekovito blato, a najpoznatije nalazište ljekovitog peloida je u Ninu. Ninski peloid ubraja se u skupinu limana, a u ljekovite svrhe koristi se još od antičkog doba. Limani su ljekovita blata koja nastaju u mirnim, plitkim uvalama gdje se miješaju morska i slatka voda.

Što se tiče ljekovitosti peloida, ona potiču cirkulaciju i metabolizam, jačaju imunوسي sustav, djeluju protuupalno te smanjuju bol i stres. Najčešće se primjenjuju u liječenju bolesti i ozljeda koštano-mišićnog sustava, reume, išijasa, artritisa te ginekoloških, uroloških i kožnih oboljenja. Terapija ljekovitim blatom obično traje od deset do dvadeset dana, a podrazumijeva oblaganje blatom, zatim sunčanje na pješčanoj plaži te ispiranje peloida u toplome moru. (sl. 2.) Terapija se provodi pod stručnim vodstvom medicinskog osoblja, tijekom ljetnih mjeseci.³⁵

³⁴<https://www.adiva.hr/zdravlje/lijeviki-i-terapije/upoznajte-zdravlje-iz-priode-terapija-lijevitim-blatom/> (11.8.2021.)

³⁵ Ibid.

Slika 2. Terapija morskim peloidom

Izvor: <https://zadarski.slobodnadalmacija.hr/> (11.8.2021.)

Naftalan je zemno mineralno ulje koje se dobiva destilacijom naftenske nafte. Naftenska nafta nastala je iz biološkog, organskog materijala taloženjem ostataka uginulih mikroorganizama na dnu mora ili jezera, gdje su bili prekriveni mineralnim česticama. Ova vrsta nafte sadrži visok postotak naftenskih ugljikovodika, od kojih izdvajamo sterane kojima se pripisuje ljekovito djelovanje naftalana. Naftalnoterapija je učinkovita metoda liječenja raznih kroničnih bolesti, psorijaze, artritisa, i raznih reumatskih bolesti. U naftalnoterapiji koriste se jedinstveni postupci kao što su kupke u kadama s naftalanom, iontoforeza s naftalanom (unošenje ljekovitih tvari u organizam kroz kožu), mastikoterapija (kombinacija naftalana, parafina i kamfora radi smanjenja boli i oporavka osoba nakon moždanog udara) te ultrazvuk s naftalanom.³⁶

Naftalan se najprije pojavio kao ljekovito sredstvo u istočnjačkoj medicini. Putujući kirurzi nosili su ga svijetom u svojim torbama, a prodavao se i na sajmovima. Poznati svjetski putnik Marco Polo ostavio je prvi pisani trag o ljekovitim svojstvima naftalana. Postoji čak i legenda o naftalanu koja govori kako su njegova ljekovita svojstva otkrivena zahvaljujući onemoćaloj devi. Naime, Putem svile kretala se karavana putujući na devama. Primijetivši jednu iscrpljenu devu, trgovci su je smjestili u hlad

³⁶ <https://naftalan.hr/prirodno-lijecenje/ljekoviti-naftalan> (11.8.2021.)

jedne oaze, no ona je pala u tamno jezero. Mjesecima kasnije, na povratku zatekli su je zdravu u hladu oaze te zaključili kako ju je izliječilo tamno jezero.

Najpoznatije nalazište naftalana u Hrvatskoj otkriveno je 60-ih godina u Ivanić-Gradu. Ondje se nalazi Specijalna bolnica Naftalan koja je s radom krenula 1989. godine, nakon temeljitih ispitivanja kvalitete i ljekovitih svojstava naftalana.³⁷

³⁷ Ibid.

3. LJEČILIŠNE DESTINACIJE U HRVATSKOJ

Početke razvoja turizma u Hrvatskoj vežemo upravo uz lječilišni turizam koji se u kontinentalnom dijelu Hrvatske počeo razvijati u 18. stoljeću, a u priobalju krajem 19. stoljeća. Tijekom 18. i 19. stoljeća razvijaju se kontinentalne toplice koje su nastale na izvorima termomineralnih voda. Tada se počinju uređivati Varaždinske, Tuheljske, Stubičke, Krapinske, Sutinske i Daruvarske toplice, te lječilišta Topusko i Lipik. Tada su se izgradile mnoge lječilišne zgrade, kupke i hoteli, uredili su se perivoji i šetnice te je izgrađena komunalna infrastruktura. Najstarija građevina je Antunova kupka u Daruvaru iz 1762. godine. Osim toplica u kontinentalnom dijelu, na istarskom poluotoku u 17. stoljeću spominju se Istarske toplice pokraj izvora Sv. Stjepana uz rijeku Mirnu. Na istočno-jadransku obalu lječilišni gosti počinju dolaziti krajem 19. stoljeća čemu je pogodovala izgradnja prometnica prethodnih desetljeća.³⁸ Ipak, lječilišni turizam u Hrvatskoj još uvijek je razvijeniji u kontinentalnom dijelu gdje prednjače toplice oko termalnih izvora.³⁹

3.1. Opatija

Od sredine 19. stoljeća Opatija se počinje oblikovati kao elitno lječilišno-turističko odredište na Kvarneru. Godine 1845. obitelj Scarpa gradi vilu Angiolinu te park uklopljen u zimzelenu raslinje, koji postaje vrlo popularno izletišta. Prvi koji je imao viziju Opatije kao zdravstveno turističke destinacije bio je liječnik Antun Feliks Jačić koji je ukazao na izvrsna balneo- aeroterapijska svojstva opatijskog podneblja. Oko 1870. godine pokrenute su dvije inicijative za razvoj lječilišta. Vlasnik vile Angiolina Paolo Scarpa utemeljio je 1869. *Društvo za podizanje zavoda morskog kupališta u Opatiji* te je godinu dana kasnije dobio koncesiju za osnivanje poduzeća *Elisabeth Bad Aktiengesellschaft*, ali nije uspio prikupiti dovoljan kapital. Druga inicijativa vezana je uz liječnika Matiju Jurja Šporera. On je 1872. osnovao *Odbor za utemeljenje balnearno-inhalatorskog zavoda u Opatiji*. U bečkim krugovima oko 1880. već se dosta znalo o ljekovitosti opatijskog podneblja, pa je Friedrich Julius Schüller, generalni

³⁸ *Od blatne kupke do wellnessa: razvoj zdravstvenog turizma u Hrvatskoj*, Hrvatski muzej turizma, Opatija, 2010.

³⁹ S. Geić, *Menadžment selektivnih oblika turizma*, str. 268.

direktor *Južnih željeznica*, konkretizirao pogodnosti blagotvorne klime i prometne povezanosti ulažući u hotelsku izgradnju. Godine 1884. izgrađen je hotel *Quarnero* s kupališnim paviljonom, hidropatskim zavodom i morskim kupalištem, čime je pokrenut njezin razvoj. Najzaslužniji za daljnji razvoj lječilišta bio je internist i balneolog Julius Glax. Zahvaljujući njegovim nastojanjima, godine 1889., Opatija je proglašena morskim klimatskim lječilištem. Najvažniji korporativni promotori lječilišnog turizma u Opatiji bili su *Lječilišno povjerenstvo*, opatijska sekcija *Austrijskog turističkog kluba* iz koje je nastalo *Društvo za poljepšanje Opatije*, *Društvo liječnika lječilišta Opatija* te *Zabavni odbor lječilišta u Opatiji*. Prvi veći dosezi opatijske lječilišne prakse bili su održavanje IV. kongresa austrijskih balneologa 1904. i IV. Međunarodnog kongresa za talasoterapiju 1908. godine.⁴⁰

Do početka Prvog svjetskog rata izgrađeno je čak deset sanatorija, a prvo među njima bilo je *Vojno lječilište* Društva bijeloga križa, osnovano 1889. godine. Među njima su i *Sanatorij za državne činovnike*, *Sanatorij za srčane bolesnike dr. Julius Mahler*, *Sanatorij dr. Laktos*, poznat po hidroterapeutskim, i ortopedskim terapijama, *Sanatorij dr. Goldner* u Ičićima za plućne bolesnike itd.⁴¹

Između dva svjetska rata otvoren je i *Dječji Sanatorij dr. Horvat* u vili *Flora*, a 1919. bivša ubožnica grofice Adeline Delmestri pretvorena je u *Civilnu bolnicu*. Opatija je imala i *Zaraznu bolnicu* u kojoj je bio uređen bakteriološki laboratorij u kojemu su nastale i mnoge terapijske metode i lijekovi. U ponudi su bile raznovrsne kupke u zatvorenim prostorima (električne, hladne, s toplim zrakom, s dodatkom ugljične kiseline i minerala ili mirisnih soli, eteričnih ulja, algi, zatim zračne, parne...) te morske kupke s aerosolskom terapijom. Godine 1957. utemeljena je kardiološka bolnica Institut za talasoterapiju, danas *Thalassotherapie Opatija*, svjetski priznata klinika za opću kardiologiju i rehabilitaciju, fizikalnu medicinu, reumatologiju, dermatologiju i sportsku medicinu.⁴² Godine 2012. osniva se Referentni centar za kardiološku rehabilitaciju Ministarstva zdravlja Republike Hrvatske, a 2016. godine *Thalassotherapie Opatija* upotpunjuje svoju ponudu otvaranjem Centra estetske

⁴⁰ *Od blatne kupke do wellnessa: razvoj zdravstvenog turizma u Hrvatskoj*, Hrvatski muzej turizma, Opatija, 2010.

⁴¹ *Ibid.*

⁴² *Ibid.*

kirurgije što zaokružuje brend Opatije kao destinacije zdravlja, ljepote i medicinskog wellnessa.⁴³

3.2. Lošinj

Lošinjsku otočnu skupinu koju sačinjavaju otoci Lošinj, Cres, Unije, Vele i Male Srakane i Susak odlikuje ponajprije bistro more, čist zrak, blaga, mediteranska klima te bogatstvo flore i faune. Klima otoka Lošinja određena je njegovim položajem na samoj sredini sjeverne hemisfere te je upravo stoga otok diljem svijeta poznat kao klimatsko lječilište.⁴⁴

U siječnju 1885. godine u Malom Lošinju boravio je austrijski balneolog i klimatoterapeut dr. Conrad Clar sa svojim sinom koji je bolovao od bolesti grla, a kojemu se zdravstveno stanje popravilo nakon trodnevnog boravka na otoku. Od tada u Mali, ali i Veli Lošinj dolaze i drugi posjetitelji, radi zdravlja i ljekovitih učinaka za različite bolesti dišnog i drugih sustava. Među prvima, 1885. godine, u velom Lošinju boravio je austrijski nadvojvoda Karl Stephan. On je u području Podjavori sagradio zimovališta koje mu je narednih godina služilo za liječenje i oporavak. Mali Lošinj je i nešto ranije bio poznat po blagoj klimi. Još 1880. godine malološinjski profesor Ambroz Haračić te profesor Melchiade Budinich obavljali su meteorološka istraživanja, a njihovi rezultati objavljeni su u Beču te u izdanjima Nautičke škole u Malom Lošinju. Također, njihova istraživanja pridonijela su da su Mali i Veli Lošinj 1892. godine proglašeni morskim klimatskim lječilištima. U Malom Lošinju tada je otvoreno više sanatorija i pansiona za lječilišne potrebe. U Velom Lošinju otvoren je hotel Rudy te nekoliko pansiona lječilišne naravi kao što su Mignon, Punta i drugi. To su bile funkcionalno projektirane građevine okružene zelenilom. Među njima je i Morsko oporavilište za bečke skrofulozne djevojčice u kojemu je tijekom Prvog svjetskog rata radio bečki pedijatar dr. Ernest Mayerhofer, kojeg smatramo osnivačem hrvatske pedijatrije. Lječilište za odrasle osnovao je dr. Josef Simonič, u kojem se između ostalog provodilo i liječenje groždem. Od tada se Mali i Veli Lošinj razvijaju u smjeru popularnih kvarnerskih odredišta zdravstvenog turizma u Austro-Ugarskoj Monarhiji. U Malome Lošinju veći je naglasak bio na zdravstvenom turizmu i brizi za zdravlje, a

⁴³ <https://www.thalassotherapie-opatija.hr/onama/> (14.8.2021.)

⁴⁴ <https://www.mali-losinj.hr/o-otoku-losinju/> (15.8.2021.)

u Velom Lošinju zastupljeniji je bio lječilišni turizam i briga za bolesne. Lječilišna sezona trajala je od 15. listopada do 15. svibnja. Ljeti se odlazilo u planinska lječilišta, u kojima su u tom razdoblju godine klimatski uvjeti bili povoljniji od onih u priobalju.⁴⁵

Svoj status lječilišta Lošinj je izgradio upravo zahvaljujući bogatstvima prirodnih ljekovitih činitelja kao što je su blagotvorna klima i zrak, more te ljekovito bilje i borove šume. Klima na otoku Lošinja je blaga mediteranska s 2631 sunčanim satom godišnje ili prosječno 7, 2 sunčana sata dnevno. Dovoljno je udaljen od kopna pa kontinentalna klima nema utjecaja na mikroklimu otoka. Prosječna godišnja temperatura je 15, 6 °C, a zimi temperatura ispod nule gotovo pa i nema. Topla morska struja uzduž obje strane otoka djeluje kao prirodni regulator otočnih temperatura i uvjetuje mala dnevna kolebanja maksimalne i minimalne temperature zraka koja su najmanja zimi u prosincu (4,2 °C), a najveća ljeti u srpnju (8,1 °C). Prema bio-klimatskim značajkama, lošinjske zime imaju hladne večeri i jutra, dok su popodneva pretežito svježija i pogodna za šetnje i sportske aktivnosti. Proljeće i jesen odlikuju svježije večeri i jutra s ugodnim popodnevima, što posebno odgovara osobama oštećena zdravlja i starijim ljudima. Najugodniji dio godine na Lošinju je u mjesecima kao što su svibanj, lipanj, rujan i listopad.⁴⁶

More oko otoka Lošinja je visoke kakvoće zbog svoje prozirnosti i odsutnosti štetnih tvari. Prosječna temperatura mu se kreće od najnižih 11,8 °C u veljači do 23,6 °C u kolovozu. Povoljno djeluje na ljudski organizam, relaksira ga i smiruje. Lošinj pruža mogućnost za kupanje duž čitave svoje obale te se više lošinjskih plaža diči Plavom zastavom. Plava zastava međunarodno je ekološko priznanje o očuvanju okoliša te dokazuje visoku kakvoću mora i potvrđuje činjenicu da se na otoku pravilo gospodari okolišem te ulaže u odgoj i obrazovanje za okoliš.⁴⁷

Kvaliteta zraka na otoku Lošinju u posljednjih se petnaest godina prilično popravila jer su mjere kontrole najvećih zagađivača na kopnu postrožene. Visoke zračne struje i vjetrovi čiste zrak, a on je oplemenjen i morskim aerosolom i raspršenim kapljicama eteričnih ulja aromatičnog bilja. Udisanje ovakvog zraka ima umirujući učinak na

⁴⁵ *Od blatne kupke do wellnessa: razvoj zdravstvenog turizma u Hrvatskoj*, Hrvatski muzej turizma, Opatija, 2010.

⁴⁶ Nina Bašić-Marković et al., *Ljekoviti otok Lošinj*, Turistička zajednica grada Malog Lošinja, 2013., str. 24.-25.

⁴⁷ Ibid.

bronhalno stablo, smanjuje upalu, širi bronhe, otapa bronhalnu sluz, olakšava iskašljavanje, čisti pluća i tako omogućuje zacjeljivanje, oporavak i ozdravljenje bez primjene medikamenata.⁴⁸

Na lošinjskom otočju raste oko 1100 biljnih vrsta, od kojih autohtonoj flori pripada 939 vrsta. Njih čak 230 ubraja se u ljekovito bilje. Ovdje između ostalog uspijevaju agave, meksički kaktusi, palme, magnolije, mimoze, indijske smokve, limuni, naranče, mandarine, eukaliptusi, mamutovac i dr. Osim što je bilje na Lošinju ukras okoliša, ono povoljno djeluje na mikroklimu i kvalitetu otočnog aerosola. Lošinj se diči i dvjema zaštićenim park-šumama: park šumom Pod Javori u Velome Lošinju te park šumom Čikat kraj Maloga Lošinja. Radi se o stoljetnim borovim šumama koje povoljno utječu na lokalnu klimu stvarajući velike količine kisika, aromatizirajući aerosol te štiteći šetnice uz more od pretjerane insolacije i utjecaja vjetra. (sl. 3.) Oporavak u crnogoričnim šumama još se u prošlosti preporučao plućnim bolesnicima. Naime, eterično ulje bora primjenjuje se za liječenje bolesti pluća još od vremena Egipta i Babilona. Osim borova, uz lošinjske šetnice možemo pronaći puno tamarisa, zimzelenih stabala svjetlo-zelenih iglica i crvenkaste kore drveta, čiji sok umiruje kašalj. Osim toga, mogu se pronaći i razne vrste ljekovitog aromatičnog bilja kao što su kadulja, ružmarin, lavanda, lovor, mirta, majčina dušica itd.⁴⁹

Slika 3. Alepski bor

Izvor: <https://www.sensa.hr/clanci/ljekovito-bilje/alepski-bor-lijeci-pluca-i-stres> (15.8.2021.)

⁴⁸ Bašić-Marković N. et al., *Ljekoviti otok Lošinj*, str. 28.-30.

⁴⁹ Bašić-Marković N. et al., *Ljekoviti otok Lošinj*, str. 30.-31.

3.3. Varaždinske toplice

Varaždinske Toplice nalaze se u dolini rječice Bednje, između Brežuljaka Hrvatskog Zagorja, a njihova povijest seže sve do starijeg kamenog doba. Još u antičko vrijeme Varaždinske Toplice bile su poznate kao termalno kupalište *Aquae lasae*, a o njihovom značaju govori i da ih je u 4. stoljeću obnovio rimski car Konstantin.⁵⁰ Antički naziv *Aquae lasae* toplice su dobile po ilirskom plemenu Jasa koje ovdje obitava još od 3. st. p. n. e. Arheološko nalazište koje je bogato epigrafskim spomenicima, otkriva ostatke naselja, odnosno termalnog kompleksa s bazilikom te ostatke foruma i kapitolja s Jupiterovim, Junoninim i Minervinim hramom. Naselje je obnovljeno u doba Konstantina Velikog, početkom 4. stoljeća, no krajem 4. stoljeća naselje je napušteno i preplavljeno termalnom vodom koja je nataložila debele sedrene naslage koje su prekrile kompleks te ga na taj način konzervirale i očuvale.⁵¹

Varaždinske Toplice više stoljeća bile su u posjedu zagrebačkog Kaptola što saznajemo iz srednjovjekovnih izvora. Liječenje se tada svodilo na pučku medicinu odnosno na metode puštanja krvi. Korijeni razvoja Varaždinskih toplica koje danas poznajemo, sežu u 18. stoljeće kada liječnik Ivan Leopold Payer vrši prvu analizu vode i izdaje prvo balneološko djelo, knjižicu *Medicum medicum; sive Regni Sclavoniae thermarum, in inclyto Varasdinensi comitatu...* Za idući zaokret u razvoju Varaždinskih Toplica zadužen je Ivan Krstitelj Lalangue, začetnik topličke reforme, koji je 1777. napravio vlastitu analizu vode. On u svome djelu o mineralnim i termalnim vodama iznosi nove pristupe topličkog liječenja te se protivi pučkim metodama. Zaslužan je za gradnju novih kamenih kupki Varaždinskih toplica – *Konstantinovich kupki*, na mjestu starih drvenih koje su nestale u požaru 1778. godine. (sl. 4.)

⁵⁰ <https://www.minerva.hr/o-nama/> (17.8.2021.)

⁵¹ *Od blatne kupke do wellnessa: razvoj zdravstvenog turizma u Hrvatskoj*, Hrvatski muzej turizma, Opatija, 2010.

Slika 4. Konstantinove kupke

Izvor: <https://www.bernarda-tourism.eu/> (18.8.2021.)

Početak 19. stoljeća Kaptol je kupelji počeo davati u zakup obučanim ranarnicima. Među prvima bio je kirurg Ivan Bašić, no tek ugovorom iz 1820., između kaptolskog topličkog providnika Ivana Lovrenčića i varaždinskog magistra kirurgije Adama Baila, započinje razvoj suvremenog zdravstvenog turizma. Iz ugovora se mogu iščitati pravila, obaveze i odgovornosti osoblje lječilišta usklađena s medicinskom znanošću. Tada je sagrađeno i novo pučko kupalište, a Konstantinova kupelj je preuređena. Podignuta je glavna lječilišna zgrada, odnosno hotel s kavanom, restoranom i kursalonom, a godine 1844. izgrađene su nove, *Josipove kupke*. Toplice su stradale u Drugom svjetskom ratu, a šezdesetih godina prošlog stoljeća započinje izgradnja novih zgrada i otvorenih bazena te se time otvara novo poglavlje zdravstvenog turizma Varaždinskih toplica.⁵²

Što se tiče prirodnih ljekovitih činitelja u Varaždinskim toplicama koriste se termomineralna voda i peloid, odnosno ljekovito blato. Prema balneološkoj analizi termalna ljekovita voda Varaždinskih Toplica je mineralna, kalcijeva-natrijeva-hidrokarbonatna-sulfatna, sumporna hiperterma koja u svom izvorišnom mjestu ima temperaturu 58°C. Kupka u ovakvom termalnom vodom povoljno djeluje na degenerativne bolesti zglobova i kralježnice, reumatizam, ginekološke i dermatološke bolesti. Pijenje ljekovite vode povoljno djeluje na kronične bolesti želuca i crijeva te

⁵² Ibid.

dijabetes. Godine 2006. arheološkim istraživanjima u rimskom bazenu za hlađenje termalne ljekovite vode otkriven je geo-arheološki sloj od travertina ili sedre, termalne ljekovite vode temperature 58°C te ljekovitog peloida sivo-crne boje. Otkriveni peloid povoljno djeluje na degenerativne bolesti zglobova i kralježnice, upalne bolesti zglobova i kralježnice, kroničke ginekološke bolesti te neka posttraumatska stanja. Medicinskim metodama utvrđeno je i da se primjenom termalne vode i peloida postiže i analgetsko djelovanje.⁵³

3.4. Krapinske toplice

Krapinske toplice poznate su još od rimskog doba i to pod nazivom *Aquae Vivae*, a na njihovim termalnim izvorima rimske legije liječile su ozljede i prikupljale snagu za vrijeme svojih pohoda po Europi.⁵⁴ Ime Krapinske toplice prvi se put spominje 1334. godine u Statutima zagrebačkog Kaptola kada se nazivaju *Toplicza*, što označava izvor tople vode. Naime, voda Krapinskih toplica ocijenjena je kao šesta najkvalitetnija voda u Europi, a njezina temperatura iznosi od 40 do 45°C. Kemijski ju karakteriziraju kalcij, magnezij, i hidro-karbonat, a pokazala se posebno ljekovitom za srčane bolesti, dijabetes, reumatizam, oboljenja kralježnice i druge tegobe. Selo Toplice je do 1559. pripadalo obitelji Skopčić, od 1560. vlasnici su mu Gregorci, a od 1609. prelazi u vlasništvo obitelji Keglević. Franjo Keglević bio je prvi vlasnik Toplica koji je ulagao sredstva u njihov razvoj i gradnju kako bi se potaknulo korištenje termalnih izvora. Nakon uspješnog liječenja artritisa, Toplice je 1862. kupio trgovac konjima Jakov Badl koji je odmah započeo obnovu postojećih i izgradnju novih zgrada. Tada su sagrađene Jakobova, Marijina i Pučka kupelj, hotel sa 128 soba, restoran te lječilišna zgrada. Krapinske Toplice time postaju moderno lječilište svog vremena koje je u sklopu Austro Ugarske Monarhije ostvarivalo značajne turističke rezultate. Krajem 19. stoljeća svrstavaju se u red elitnih lječilišta. Godine 1856. liječnik Leopold Tanzer napisao je prvu knjižicu o Toplicama *Die Mineralquellen Krapina – Töplitz nachts Rohitsch in Croatien*, koja je tiskana u Beču 1861. godine. Izgradnja otvorenih bazena za rekreaciju i plivanje započela je 1938. godine. U to su vrijeme Krapinske toplice bile u vlasništvu obitelji Mihun. Lječilišnim gostima na raspolaganju su bili i brojni dodatni

⁵³ <https://www.bernarda-tourism.eu/varazdinske-toplice/termalna-vod> (18.8.2021.)

⁵⁴ <https://www.sbkt.hr/KT/povijest-bolnice/> (20.8.2021.)

sadržaji poput kuglane, kina, bara, svakodnevnih koncerata vojne glazbe te plesova i tombole. Krapinske toplice bile su teško oštećene za vrijeme Drugog svjetskog rata, no nakon rata slijedilo je njihovo obnavljanje. Godine 1956. u lječilištu se osniva bolnički odjel za reumatske bolesti i ortopedsku rehabilitaciju čime započinje sljedeća etapa razvoja Krapinskih toplica.⁵⁵

Slika 5. Krapinske toplice danas

Izvor: <https://www.krapinsketoplice.com/> (20.8.2021.)

⁵⁵ *Od blatne kupke do wellnessa: razvoj zdravstvenog turizma u Hrvatskoj*, Hrvatski muzej turizma, Opatija, 2010.

4. MODELI REVALORIZACIJE POVIJESNIH LJEČILIŠNIH DESTINACIJA U HRVATSKOJ

Zbog blizine velikom tržištima, prirodne ljepote i povoljne klime, sigurnosti zemlje, duge tradicije, konkurentnih cijena i općenito dobre reputacije zdravstvenih usluga, Hrvatska ima komparativne prednosti za razvoj zdravstvenog pa tako i lječilišnog turizma. S obzirom da je riječ o proizvodu koji na globalnoj razini raste po stopi između 15 i 20% godišnje, Hrvatska ima i razlog za ulaganje u unaprjeđenje i razvoj ove selektivne vrste turizma.⁵⁶ Institut za turizam u Zagrebu odredio je temeljne odrednice poželjne u budućnosti razvoja lječilišnog turizma Republike Hrvatske, a one su navedene u sljedećoj tablici:

Tablica 2. Temeljne odrednice poželjne u budućnosti lječilišnog turizma RH

Kakav bi lječilišni turizam u RH trebao biti?	Koji su ključni preduvjeti razvoja lječilišnog turizma RH?	Čime će lječilišni turizam RH privlačiti potražnju?
<ul style="list-style-type: none"> • Tehnološki konkurentan 	<ul style="list-style-type: none"> • Vlasničko restrukturiranje i odmak od HZZO - sustava 	<ul style="list-style-type: none"> • Kvalitetom prirodnih ljekovitih činitelja, posebno programima talasoterapije
<ul style="list-style-type: none"> • Specijaliziran (tematiziran) 	<ul style="list-style-type: none"> • Osvremenjivanje ponude lječilišta i specijalnih bolnica, osobito na kontinentu 	<ul style="list-style-type: none"> • Vizualnom i ambijentalnom poželjnošću
<ul style="list-style-type: none"> • Srednjeeuropski integriran 	<ul style="list-style-type: none"> • Okretanje prema inozemnoj potražnji 	<ul style="list-style-type: none"> • Kvalitetom integralnog destinacijskog lanca

Izvor: Institut za turizam, Akcijski plan razvoja zdravstvenog turizma, str. 31.

⁵⁶ *Strategija razvoja turizma Republike Hrvatske do 2020. godine*, Narodne novine, Zagreb, 2013.

Navedena tablica pruža uvid u ono što bi trebalo popraviti ili unaprijediti kako bi se lječilišni turizam još više razvio i privukao veći broj posjetitelja. Potrebno je osuvremeniti turističku lječilišnu ponudu, prilagoditi ju standardima srednjeeuropskih lječilišta te ju oplemeniti tehnološkim inovacijama. Kako bi privukli veći broj posjetitelja ponudu treba specijalizirati kako bi bila prilagođena raznim skupinama (starijima, mladima, obiteljima s djecom itd.). Vlasničko restrukturiranje i odmak od HZZO – sustava potreban je kako bi se okrenuli inozemnoj potražnji. Lječilišni turizam i dalje bi trebao privlačiti potražnju kvalitetom prirodnih ljekovitih činitelja, no poželjno je poraditi i na vizualnom djelu lječilišta i specijalnih bolnica.

4.1. Opatija

Prilikom izrade projekta Destinacijskog plana Opatije 2016. – 2020. od strane Fakulteta za menadžment u turizmu i ugostiteljstvu Opatija, definirani su dugoročni ciljevi, prioriteti i mjere za razvoj cjelogodišnjeg turizma s posebnim naglaskom na selektivne oblike turizma pa tako i zdravstveni odnosno lječilišni turizam. Kako bi dobili uvid u stanje zdravstvenog turizma Opatije sudionici projekta izradili su SWOT analizu koja je pokazala koje su to snage i slabosti te prilike i prijetnje zdravstvenom turizmu Opatije. Za izradu SWOT analize korišteni su podaci do kojih se došlo obradom informacija prikupljenim na način da su organizirane radionice, na kojima su nazočili nositelji zdravstveno-turističke ponude Opatije. Tijekom radionica diskutiralo se o dostignutoj razini ponude, međunarodnoj prepoznatljivosti te ulogama partnerskih institucija itd. Provedeno je i ciljno istraživanje pomoću anketnog upitnika kako bi se mogla ocijeniti dostignuta razina zdravstveno-turističke ponude.⁵⁷

Snage razvoja zdravstvenog turizma Opatije su: povijesno naslijeđe kao i tradicija duga više od 170 godina, bogatstvo prirodne resursne osnove, raspoloživi smještajni kapacitet, raznovrsnost ponude, visoka razina suradnje sa svjetski poznatim medicinskim ustanovama i udrugama, optimalan odnos cijene i kvalitete itd. Slabije strane koje se u budućnosti trebaju promijeniti ili poboljšati su: nedovoljno korištenje potencijala zdravstvenog turizma za produženje turističke sezone, pravna regulativa i dominacija HZZO-a jer to ograničava bolje tržišno pozicioniranje i valorizaciju resursa,

⁵⁷ *Destinacijski akcijski plan Opatije 2016.-2020.*, Fakultet za menadžment u turizmu i ugostiteljstvu, Opatija, str. 83.-85.

nedostatak ponude „paketa“ usluga na razini turističke destinacije te također manjak motivacije kadrova za stjecanje interdisciplinarnih znanja. Prilike za razvoj zdravstvenog turizma Opatije su: orijentacija na nove ciljne skupine korisnika, s naglaskom na cjelogodišnje korištenje kapaciteta, uvođenje eko-certifikata i drugi pristupi u orijentaciji na ekološki osviještene goste, viši stupanj uključenosti i promocije aktivnosti u prirodi, zdravog načina života, zdrave prehrane, kroz „tematska pješaćenja“ i prakticiranje načina liječenja uz korištenje prirodnih resursa, potrebno je potaknuti turističke agencije na ponudu specijaliziranih paketa usluga s motivom unaprjeđenja i zaštite zdravlja te vratiti „certifikat lječilišta“ u skladu s globalnim trendovima i standardima. Postoje i neke prijetnje razvijaju zdravstvenog turizma Opatije, primjerice, ograničenja koja proizlaze iz pravnog okvira te nedostatka odgovarajućih standarda i kriterija za kategorizaciju elemenata zdravstveno-turističke ponude, značajna prisutnost utjecaja HZZO-a na specijalne bolnice i klinike, česte promjene propisa i nedostatak poticaja, nedostatak kreativnih promotivnih aktivnosti usmjerenih na privlačenje ciljnih korisnika sa emitivnih tržišta u okruženju, odlazak školovanih stručnih i kvalitetnih kadrova, nova porezna opterećenja itd.⁵⁸

Kako bi se ostvarile prilike za razvoj zdravstvenog turizma Opatije potrebno je provesti akcije i projekte koji uvažavaju postojeći pravni okvir te pratiti tržišne trendove kako bi se bolje valoriziralo povijesno naslijeđe i raspoloživa resursna osnova. Potrebna je bolja promocija na svjetskom turističkom tržištu u kojoj bi se osim bogatstva prirodnim ljekovitim činiteljima, Opatija trebala istaknuti kao pionir razvoja turizma u Hrvatskoj te kao elitna turistička destinacija kroz povijest.

4.2. Lošinj

Klimatsko lječilište Veli Lošinj svoje lječilišne programe zasniva na pogodnostima koje stvaraju prirodni uvjeti destinacije; blaga mediteranska klima, čisto more i zrak te borove šume i mediteransko raslinje.⁵⁹ Upravo radi očuvanosti prirodnog okoliša i kulturnog naslijeđa, Lošinj se do sada nizom izrađivanih razvojnih dokumenata na lokalnoj i županijskoj razini, strateški odredio prema održivom razvoju i održivom turizmu. Upravo stoga je Institutu za turizam povjerena izrada Programa razvoja

⁵⁸ *Destinacijski akcijski plan Opatije 2016.-2020.*, Fakultet za menadžment u turizmu i ugostiteljstvu, Opatija, str. 84.

⁵⁹ *Katalog projekata zdravstvenog turizma*, Ministarstvo zdravstva Republike Hrvatske, 2019. str. 41.

održivog turizma Lošinja. Osnovni projekti proizašli iz Programa odnose se na zaštitu prirodnih resursa te zaštitu socio-kulturnih resursa.⁶⁰ Osim toga, donesen je i Plan razvoja Lječilišnog centra u Velom Lošnju. Cilj plana uključuje obnovu postojećih zgrada Lječilišta uz povećanje standarda bolničkog smještaja i svih usluga, izgradnju prostora za nove lječilišno-terapijske i prateće sadržaje, uređenje vanjskih terapijskih i rekreacijskih sadržaja te izgradnja novih smještajnih sadržaja visoke kategorije. U sklopu Lječilišta provodit će se raznovrsni programi: programi liječenja dišnih putova i astme, alergija, oboljenja kože i poboljšanja stanja kože kroz dermatološki i medicinsko-kozmetološki pristup, programi liječenja psorijaze, preventivni programi vezani uz oboljenja kardiovaskularnog sustava, programi rehabilitacije postoperativnih stanja kao tretmani ublažavanja stresa. Uz to, provodit će se različiti programi za povećanje otpornosti i regeneraciju organizma, programi usvajanja zdravih životnih navika te programi održanja vitalnosti osoba treće životne dobi.⁶¹

S obzirom da su danas na turističkom tržištu sve popularnija putovanja u destinacije koje se ističu prirodnim ljepotama, destinacije koje omogućuju suživot sa prirodom, destinacije koje promiču zdravlje te izoliranije destinacije izvan gradskih gužvi to bi trebali biti glavni aduti promocije turizma Lošinja na domaćem, ali i svjetskom turističkom tržištu, posebno u pandemijskom i postpandemijskom razdoblju. Također, turistička sezona na otoku Lošnju i ostalim primorskim lječilišnim destinacijama mogla bi se produljiti ukoliko se kroz promociju na kvalitetan način istakne pozitivno djelovanje prirodnih ljekovitih činitelja tijekom različitih godišnjih doba.

4.3. Varaždinske toplice

U Strategiji razvoja turizma Varaždinske županije izrađenoj od strane Instituta za turizam navedeni su ciljevi i vizija za svaki pojedini selektivni oblik turizma pa tako i za zdravstveni. Prema tome, što se tiče zdravstvenog, odnosno lječilišnog turizma profil posjetitelja na koji Varaždinska županija cilja su mladi od 25 do 30 godina, zrela dob (50-65) i posjetitelji treće životne dobi. Naravno, svima njima treba biti zajednička želja za unaprjeđenjem vlastitog zdravlja i kvalitete života. To su većinom dobrostojeći, iznadprosječno obrazovani pojedinci zainteresirani za holističke wellness programe,

⁶⁰ Bašić-Marković N. et al., *Ljekoviti otok Lošinj*, str. 56.- 60.

⁶¹ Ibid.

uključujući učenje o zdravoj prehrani, kretanju ili o kvalitetnijim životnim stilovima. U Strategiji su navedeni i faktori uspjeha proizvoda lječilišnog turizma: pozitivan opći imidž zemlje i povjerenje u kvalitetu zdravstvenih usluga, kvaliteta specijaliziranih centara, stručnost kadra, briga o kvaliteti prirodnih ljekovitih činitelja itd.⁶²

Varaždinske toplice izgradile su svoj imidž zahvaljujući kvaliteti svojih usluga te se nalaze na vodećem mjestu u Hrvatskoj za prevenciju i rehabilitaciju ozljeda lokomotornog sustava i holističke programe zdravih životnih navika. U budućnosti se planira razvoj i repozicioniranje zdravstveno-turističke ponude Specijalne bolnice Varaždinske Toplice uz specijalizaciju za ozljede lokomotornog sustava i holističke programe zdravih životnih navika, poticanje razvoja komplementarne ponude medicinskog i wellness turizma, poticanje okolišno odgovorne prakse, razvoj raznolike smještajne ponude više kvalitete te poticanje razvoja raznolike ugostiteljske ponude, s naglaskom na zdravu, lokalno proizvedenu hranu. Također Specijalna bolnica Varaždinske Toplice navedena je kao potencijalna i pogodna destinacija za greenfield projekte zdravstvenog turizma. U Varaždinskim toplicama planiraju se dva projekta. Prvi uključuje izgradnju spojne prometnice te lječilišnog hotela „Jupiter“ koji bi nudio usluge medicinskog wellness i spa programa, a drugi uključuje izgradnju i opremanje novog medicinskog centra s medicinsko-stomatološkim kompleksom i novim spinalnim centrom.⁶³

Varaždinske toplice nalaze se u kontinentalnom dijelu Hrvatske gdje je turizam općenito slabije razvijen. Stoga, potrebno je nešto više napora kako bi se privukli posjetitelji nego što je to potrebno u primorskim destinacijama. Prije svega, potrebno je prilagoditi ponudu različitim dobnim skupinama, prvenstveno kako bi ona bila zanimljiva i mlađim posjetiteljima. Osim bogate lječilišne ponude potrebno je istaknuti i ostale sadržaje koji se nude u blizini, primjerice manifestacije koje su u gradu Varaždinu vrlo brojne (Špancirfest, Ljeto u Varaždinu, Festival animiranog filma...) te gastronomsku ponudu koja se također može povezati sa zdravljem i učenjem o zdravim načinima života.

⁶² Strategija razvoja turizma Varaždinske županije 2015.-2025., Institut za turizam, Zagreb, 2015., str. 69.

⁶³ Ibid.

4.4. Krapinske toplice

Općina Krapinske Toplice razvila je Strategiju razvoja u razdoblju od 2014. do 2020. godine u kojoj je navedena SWOT analiza postojećeg stanja te vizija i strateški ciljevi zdravstvenog turizma. Jedna od vizija je stvoriti imidž Krapinskih toplica kao „izvora zdravlja“. To će se postići maksimiziranjem prirodnih bogatstava, netaknute prirode i stabilnih izvorišta termalne vode.⁶⁴ Jedan od ciljeva je postići koncept konkurentnosti koja će se postići upravo na temelju prirodnih bogatstava te također koncept održivosti, odnosno Zelenog upravljanja destinacijom što će dovesti do dugoročnog razvoja zdravstvenog turizma.

Što se tiče budućeg razvoja turizma Krapinskih Toplica potrebna je bolja prometna povezanost, odnosno rekonstrukcija postojećih prometnica. Potrebna je bolja promocija usluga koje nudi Specijalna bolnica za medicinsku rehabilitaciju Krapinske toplice kao što su zdravstveni tretmani, edukacija o zdravoj prehrani i zdravom životu, vježbe u vodi, masaže kao i sportski dio: kupanje u bazenima s termalnom vodom, body walking, aquarobic, sauna. Itd. Razvoj zdravstvenog turizma Krapinskih toplica potaknuo bi i razvoj drugih oblika turizma, a posebno izletničkog i seoskog turizma za koji na području općine Krapinske Toplice postoje dobre pretpostavke.

⁶⁴ Strategija razvoja općine Krapinske Toplice, Općina Krapinske Toplice, 2014., str. 63.

ZAKLJUČAK

Lječilišni turizam je jedan od najstarijih oblika zdravstvenog turizma te se odvija u lječilištima i specijalnim bolnicama. Danas je sve popularniji, a glavni razlozi popularizacije ovog selektivnog oblika turizma su: duži životni vijek stanovništva, trend „zdravog“ načina života, novi životni stilovi koji uključuju manjak slobodnog vremena i stres te rast srednje klase koja si može priuštiti odlazak na putovanja motivirana poboljšanjem zdravlja.

Hrvatska je bogata prirodnim resursima koji su velik potencijal za razvoj lječilišnog turizma u primorskom, ali i kontinentalnom dijelu zemlje. Osim bogatstva prirodnim ljekovitim činiteljima, Hrvatska ima i dugu tradiciju zdravstvenog i lječilišnog turizma što osigurava kvalitetu lječilišno-turističke ponude. Također još neki od potencijala za razvoj lječilišnog turizma su blizina emitivnih tržišta, dobar odnos cijene i kvalitete, atraktivnost i ekološka očuvanost Hrvatske.

U Hrvatskoj postoji mnogo lječilišta i specijalnih bolnica, a lječilišni turizam razvijeniji je na kontinentalnom dijelu zemlje gdje prevladavaju toplice i lječilišta koja imaju dugu tradiciju. Kako bi se lječilišni turizam unaprijedio i razvio te na taj način privukao više posjetitelja, potrebno osuvremeniti lječilišnu ponudu te ju prilagoditi raznim skupinama kao što su mladi, stariji i djeca. Veći broj posjetitelja privukli bi proizvodi lječilišnog turizma kombinirani s nekom od srodnih selektivnih oblika turizma kao što su primjerice sportski i rekreacijski. Također, kako bi se privukli strani posjetitelji potrebna je privatizacija lječilišta, odnosno odmak od HZZO sustava.

S obzirom da su lječilišne destinacije svoje zlatno doba doživjele tijekom 17. i 18. stoljeća, danas ih je potrebno osuvremeniti i popularizirati novim modelima valorizacije. Jedan od tih modela je i Europska udruga povijesnih termalnih gradova, organizacija koja zastupa povijesne termalne gradove u cijeloj Europi te ih na taj način umrežava i promovira. Još jedan od modela valorizacije je i razvijanje turizma u smjeru postpandemijskih putovanja, koja će lječilišne destinacije promovirati kao mjesta prevencije, rehabilitacije i oporavka od stresa izazvanim aktualnom pandemijom. Osim toga, lječilišne destinacije bogate klimatskim prirodnim činiteljima i čistoćom zraka povoljne su za oporavak od posljedica covida na pluća i dišne puteve. Također, lječilišne destinacije mjesto su za bijeg od sve ubrzanijeg načina života, gradskih gužvi, prevelike upotrebe tehnologije u svakodnevnom životu te mjesto učenja o

zdravim životnim navikama što je danas sve veći trend. Hrvatska je pri tome u prednosti u odnosu na konkurentne lječilišne destinacije u blizini, radi bogatstva prirodnim ljepotama, odnosa cijene i kvalitete lječilišno-turističkih proizvoda, tradicije pružanja lječilišnih usluga, brendiranja kao turistički sigurne zemlje te blizine emitivnim turističkim tržištima.

Upravo zbog svih prednosti koje Hrvatska ima, ima i vrlo velik potencijal za još veći razvoj lječilišnog turizma. Provedeno istraživanje potvrdilo je polaznu hipotezu da lječilišni turizam u Hrvatskoj, s obzirom na obilje prirodnih ljekovitih činitelja i bogatu tradiciju povijesnih lječilišta te aktualne globalne trendove ima velik razvojni potencijal, uz uvjet da se osiguraju potrebna ulaganja. Kako bi se lječilišne destinacije popularizirale i na pravilan način valorizirale, potrebna je kvalitetna promocija na stranom tržištu u kojoj bi glavni motivi za privlačenje turista bili upravo glavni aduti lječilišnog turizma hrvatske – prirodni resursi i prirodni ljekoviti činitelji.

POPIS LITERATURE

1. *Akcijski plan razvoja zdravstvenog turizma*, Ministarstvo turizma, Zagreb, 2014.
2. Bašić-Marković, N., et al., *Ljekoviti otok Lošinj*, Turistička zajednica grada Malog Lošinja, 2013.
3. Cattuna, A. et al., *Prirodni ljekoviti činitelji u Hrvatskoj*, Nastavni zavod za javno zdravstvo Primorsko goranske županije, Katedra za zdravstvenu ekologiju, Rijeka
4. *Destinacijski akcijski plan Opatije 2016.-2020.*, Fakultet za menadžment u turizmu i ugostiteljstvu, Opatija
5. Geić, S., *Menadžment selektivnih oblika turizma*, Sveučilište u Splitu, 2011.
6. Gržinić, J., *Uvod u turizam - povijest, razvoj, perspektive*, Sveučilište Jurja Dobrile u Puli, 2019.
7. Hitrec, T., *Zdravstveni turizam – pojmovni i koncepcijski okvir*, Institut za turizam, Zagreb 1996.
8. *Katalog projekata zdravstvenog turizma*, Ministarstvo zdravstva Republike Hrvatske, 2019.
9. *Kulturne rute Vijeća Europe*, Ministarstvo kulture RH, Uprava za zaštitu kulturne baštine, 2020.
10. Musliu, T. et al., *Lječilišni aspekt zdravstvenog turizma u Republici Hrvatskoj*, Međimursko veleučilište u Čakovcu, 2015.
11. *Od blatne kupke do wellnesa: razvoj zdravstvenog turizma u Hrvatskoj*, Hrvatski muzej turizma, Opatija, 2010.
12. *Strategija razvoja općine Krapinske Toplice*, Općina Krapinske Toplice, 2014.
13. *Strategija razvoja turizma Republike Hrvatske do 2020. godine*, Narodne novine, Zagreb, 2013.
14. *Strategija razvoja turizma Varaždinske županije 2015.-2025.*, Institut za turizam, Zagreb, 2015.
15. Vukonić, B., *Povijest hrvatskog turizma*, Prometej, Zagreb, 2005.
16. Vučetić, T., *Geotermalne i mineralne vode Hrvatske*, Prirodoslovno – matematički fakultet, Sveučilište u Zagrebu 2009.

INTERNETSKI IZVORI

1. <https://www.adiva.hr/zdravlje/lijekovi-i-terapije/upoznajte-zdravlje-iz-prirode-terapija-ljekovitim-blatom/> (11.8.2021.)
2. <https://naftalan.hr/prirodno-lijecenje/lijekoviti-naftalan> (11.8.2021.)
3. <https://www.thalassotherapie-opatija.hr/onama/> (14.8.2021.)
4. <https://www.mali-losinj.hr/o-otoku-losinju/> (15.8.2021.)
5. <https://www.minerva.hr/o-nama/> (17.8.2021.)
6. <https://www.bernarda-tourism.eu/varazdinske-toplice/termalna-vod>
(18.8.2021.)
7. <https://www.sbkt.hr/KT/povijest-bolnice/> (20.8.2021.)
8. <https://ehhta.eu/portal/hr/home-cr/> (5.9.2021.)
9. <https://www.greatspatownsofeurope.eu/> (6.9.2021.)
10. <https://whc.unesco.org/en/list/1613/> (6.9.2021.)

POPIS TABLICA

Tablica 1. Prirodni ljekoviti činitelji

Gržinić, J., *Uvod u turizam - povijest, razvoj, perspektive*, Sveučilište Jurja Dobrile u Puli, 2019.

Tablica 2. Temeljne odrednice poželjne u budućnosti lječilišnog turizma RH

Izvor: Institut za turizam, Akcijski plan razvoja zdravstvenog turizma

POPIS SLIKA

Slika 1. Liječenje i rekreacija u mineralnim vodama

Izvor: <https://www.naturala.hr/toplice-lipik> (11.8.2021.)

Slika 2. Terapija morskim peloidom

Izvor: <https://zadarski.slobodnadalmacija.hr/> (11.8.2021.)

Slika 3. Alepski bor

Izvor: <https://www.sensa.hr/clanci/lijekovito-bilje/alepski-bor-lijeci-pluca-i-stres>
(15.8.2021.)

Slika 4. Konstantinove kupke

Izvor: <https://www.bernarda-tourism.eu/> (18.8.2021.)

Slika 5. Krapinske toplice danas

Izvor: <https://www.krapinsketoplice.com/> (20.8.2021.)

SAŽETAK

Zdravstveni turizam je suvremeni oblik zdravstvene zaštite koji omogućuje osobama čije je zdravlje ugroženo zbog iscrpljenosti radom ili kao posljedica neke bolesti da privremenom promjenom mjesta njihovog stalnog boravka provode liječenje ili rekreaciju uz primjenu prirodnih ljekovitih faktora, pored ostale potrebne terapije. Dijeli se na tri grane: medicinski, lječilišni i wellness turizam. Ovaj završni rad bavi se ponajprije tematikom lječilišnog turizma i lječilišnim destinacijama u Hrvatskoj. Lječilišni turizam podrazumijeva stručno i kontrolirano korištenje prirodnih ljekovitih činitelja i postupaka fizikalne terapije radi očuvanja i unaprjeđenja zdravlja te poboljšanja kvalitete života. Danas je ovaj selektivni oblik turizma sve popularniji, a razlozi tomu su: produljenje životnog vijeka, „zdrav“ način života, ubrzan životni stil, te rast srednja klase koja si može priuštiti odlazak na turističko putovanje. Radi prirodnih ljepota i bogatstva prirodnim ljekovitim činiteljima i resursima, Hrvatska ima razvijenu ponudu lječilišnog turizma, a zbog sve veće popularizacije ovog oblika turizma, ima i razlog za ulaganje u njegov još veći razvoj. Lječilišni turizam Hrvatske razvijeniji je u njezinom kontinentalnom dijelu radi velikog broja toplica, no postoje i lječilišta koja se nalaze na obali.

U prvome poglavlju završnog rada najprije je definiran zdravstveni turizam kao oblik turizma posebnih interesa, a zatim i njegova tri oblika: medicinski, wellness i na posljetku lječilišni koji je glavna tematika rada. Navedene su i glavne razlike između ova tri oblika zdravstvenog turizma. Također, prvo poglavlje govori i o razvoju lječilišnog turizma u Europi i Hrvatskoj. Drugo poglavlje govori o prirodnim ljekovitim činiteljima, njihovim utjecajima na organizam i načinima njihove primjene. U trećem i četvrtom poglavlju završnog rada, odabrane su četiri lječilišne destinacije Hrvatske: Opatija, Lošinj te Varaždinske i Krapinske toplice. Treće poglavlje govori o dosadašnjem stanju navedenih lječilišta, a četvrto o budućim mogućnostima njihova razvoja i suvremenim modelima valorizacije. Odabirom dvaju primorskih i dvaju kontinentalnih lječilišnih destinacija mogu se uvidjeti i glavne razlike terapijskih metoda na obali i u unutrašnjosti Hrvatske.

Ključne riječi: lječilišni turizam, prirodni ljekoviti činitelji, talasoterapija, balneoterapija, klimatoterapija, Opatija, Lošinj, Varaždinske toplice, Krapinske toplice

SUMMARY

Health tourism is a modern form of health care that allows people whose health is endangered due to exhaustion or as a result of an illness to temporarily change the place of their permanent residence to conduct treatment or recreation with the use of natural healing factors, among other necessary therapies. It is divided into three branches: medical, spa and wellness tourism. This final paper deals primarily with the topic of spa tourism and spa destinations in Croatia. Spa tourism implies professional and controlled use of natural healing factors and physical therapy procedures in order to preserve and improve health and improve the quality of life. Today, this selective form of tourism is becoming increasingly popular, and the reasons for this are: prolonging life expectancy, "healthy" lifestyle, accelerated lifestyle, and the growth of the middle class who can afford to go on a tourist trip. Due to the natural beauty and richness of natural healing factors and resources, Croatia has a developed offer of health tourism, and due to the growing popularity of this form of tourism, there is reason to invest in its even greater development. Croatian spa tourism is more developed in its continental part due to the large number of spas, but there are also spas located on the coast.

In the first chapter of the final paper, health tourism is first defined as a form of tourism of special interest, and then its three forms: medical, wellness and finally spa, which is the main topic of the paper. The main differences between these three forms of health tourism are also listed. Also, the first chapter talks about the development of health tourism in Europe and Croatia. The second chapter talks about natural healing factors, their effects on the body and ways of their application. In the third and fourth chapters of the final work, four health destinations in Croatia were selected: Opatija, Lošinj and Varaždinske and Krapinske toplice. The third chapter talks about the current state of these spas, and the fourth about the future possibilities of their development. By choosing two coastal and two continental health destinations, the main differences of therapeutic methods on the coast and in the interior of Croatia can be seen.

Key words: spa tourism, natural healing factors, thalassotherapy, balneotherapy, climatotherapy, Opatija, Lošinj, Varaždinske toplice, Krapinske toplice